

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.14

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-1-15>

Гнидюк І.В.

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Юренко А.О.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Hnydiuk Inna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Finance
Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

Yurenko Alina

Student
Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

BUDGET SECURITY AS AN INTEGRAL COMPONENT OF THE NATIONAL SECURITY OF THE STATE

Статтю присвячено вивченню ролі бюджетної безпеки в механізмі забезпечення національної безпеки держави. У роботі обґрунтовано, що національна безпека є першочерговим обов'язком уряду, виконання якого передбачає дотримання чіткого плану дій, котрий тісно пов'язує економіку, соціальну сферу та військово-забезпечення держави. Вирішення усіх вищезазначених питань великою мірою залежить від рівня забезпечення бюджетної безпеки України, що передбачає грамотний та раціональний розподіл бюджетних коштів та контроль за їх цільовим використанням. В проведеному дослідженні здійснено вивчення та прогнозування можливого впливу процесу вдосконалення забезпечення бюджетної безпеки з метою прискорення темпів економічного розвитку держави, підвищення якості соціального забезпечення населення та підтримки загального добробуту громадян України.

Ключові слова: бюджет, бюджетна безпека, фінансова безпека, національна безпека, економіка.

Статья посвящена изучению роли бюджетной безопасности в механизме обеспечения национальной безопасности государства. В работе обосновано, что национальная безопасность является первоочередной обязанностью правительства, выполнение которой предполагает соблюдение четкого плана действий, который тесно связывает экономику, социальную сферу и военное обеспечение государства. Решение всех вышеперечисленных вопросов во многом зависит от уровня обеспечения бюджетной безопасности Украины, которая предусматривает грамотное и рациональное распределение бюджетных средств и контроль над их целевым использованием. В проведенном исследовании осуществлено изучение и прогнозирование возможного влияния процесса совершенствования обеспечения бюджетной безопасности для ускорения темпов экономического развития государства, повышения качества социального обеспечения населения и поддержания общего благосостояния граждан Украины.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная безопасность, финансовая безопасность, национальная безопасность, экономика.

The article is devoted to the study of the role of budget security in the mechanism of ensuring the national security of the state. The paper argues that national security is the primary responsibility of the government, which requires a clear plan of action that closely links the economy, social sphere and military security of the state. The welfare of the people, their social security and guarantees depend entirely on the state of national security of the country, which is why the problems in this area are considered as the most complex, priority and large-scale issues of political activity. In the study of national security as a mechanism, it should be noted that one of its leading elements is economic security, because in today's world for the implementation of any interstate, regional or even local projects or developments must maintain the appropriate level of economic support mechanism management. The study of the development of the economy and the socio-economic spectrum of our state's activity in recent decades demonstrates the presence of a large number of problems, both in economic relations and in the solution of social issues. The actual presence of uncontrolled crisis phenomena of the economic system, negative deviations of economic indicators from their thresholds and unresolved social problems are practical evidence of the obsolescence and irrelevance of the theoretical provisions of the economy. The current political orientation of Ukraine to ensure the social sphere requires a qualitative restructuring and widespread use of levers of economic influence, which the state executive authorities use in the implementation of control, protection and regulatory functions of the state through the state budget. The solution of all the above issues largely depends on the level of budget security of Ukraine, which provides for a competent and rational distribution of budget funds and control over their intended use. The study examines and predicts the possible impact of the process of improving budget security in order to accelerate the pace of economic development of the state, improve the quality of social security and support the general welfare of citizens of Ukraine.

Keywords: budget, budget security, financial security, national security, economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Спостерігаючи за сучасними світовими тенденціями, легко відслідковується наростання напруги як у соціальній, так і в економічній сфері державного управління. Із кожним роком збільшується конкуренція у розвитку новітніх технологій, товарів на світових ринках, методів управління економікою, виникають дипломатичні, а подекуди і військові конфлікти між державами. У таких нелегких умовах помітно зростає роль забезпечення належного рівня національної безпеки, яка виділяється окремою галуззю політичної науки і державної діяльності.

Оскільки основним фінансовим планом держави, інструментом формування, акумуляції та перерозподілу доходів є бюджет, наслідком є те, що центральною ланкою фінансової безпеки є бюджетна безпека держави, яка потребує особливої уваги. Цей факт можна пояснити тим, що бюджет є основним елементом механізму забезпечення соціально-економічного розвитку держави, виконання покладених на неї функцій та підтримки усіх життєво необхідних процесів функціонування держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Вивченням питань бюджетної безпеки займалося багато вітчизняних вчених і зарубіжних науковців, зокрема: М. Єрмошенко, О. Кириченко, Є. Медведкіна, Т. Луцик-Дубова, О. Кириленко, О. Сташук та багато інших.

Проте досі на теоретичному та практичному рівнях до кінця не сформовано чіткий комплекс заходів щодо підвищення рівня бюджетної безпеки та усунення її недоліків.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Основним завданням роботи є теоретичний аналіз сучасного стану вітчизняної безпеки бюджетної безпеки, виявлення її переваг та недоліків і розроблення заходів із підвищення рівня бюджетної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових ре-

зультатів. На сучасному етапі розвитку України саме економіка є найхиткішою ланкою в національній безпеці, а оскільки ґрунтовним складником економічної безпеки, безсумнівно, вважається фінансова безпека, удосконалення механізму її забезпечення стане великим кроком у процесі становлення належного рівня національної безпеки держави. Сучасний стан економічної і фінансової системи держави вимагає удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки, яка є своєрідною «кровоносною системою» економіки України [1, с. 309].

Дослідження розвитку економіки та соціально-економічного спектру діяльності нашої держави за останні десятиліття демонструє наявність великої кількості проблем як у економічних відносинах, так і у сфері вирішення соціальних питань. Фактична наявність неконтрольованих кризових явищ економічної системи, негативних відхилень економічних показників від їх порогових значень і невирішених соціальних проблем є практичними доказами застарілості та неактуальності теоретичних положень економіки.

Сучасне політичне налаштування України на забезпечення соціальної сфери вимагає якісної перебудови і широкого застосування важелів економічного впливу, які органи державної виконавчої влади використовують під час реалізації контрольної, захисної та регулюючої функцій держави через державний бюджет.

Проблематика формування та виконання державного бюджету з урахуванням усіх потреб та особливостей нашої держави полягає у стрімкому зростанні впливу глобалізаційних світових процесів на українську економіку. Дедалі більше наша фінансова система піддається впливу негативних зовнішніх чинників, із кожним днем зростає масштаб інтеграції світових тенденцій у вітчизняну економіку. Це є причиною необхідності деталізації процесу формування бюджету, впровадження сучасних методів розвитку економіки і забезпечення бюджетної безпеки держави [2, с. 11].

Основною необхідністю є адаптація бюджету до ритму розвитку світової економіки і великої кількості дестабілізуючих чинників. Серед першочергових завдань бю-

джетної безпеки повинні бути забезпечення стабільності функціонування бюджетної сфери, підтримка купівельної спроможності грошової одиниці держави, захист інтересів населення, підтримка малого і середнього бізнесу й заохочення інвесторів фінансового ринку.

У сучасних умовах для вирішення вищезазначених питань використовують середньострокове фінансове планування, здійснення прогнозування бюджетних показників, розрахунку точних економічних коефіцієнтів, на основі яких будуються реалістичні прогнози [3].

Одним із важливих етапів у процесі забезпечення бюджетної безпеки держави є формування надійних фінансових резервів у разі виникнення непередбачуваних ситуацій чи витрат. Цей процес полягає в аналізі щорічного виконання бюджету країни, враховуючи розвиток економіки, оцінку наявних та можливих (потенційних) загроз чи ризиків на регіональному, державному і світовому рівнях [4, с. 48].

Однією з найбільш значущих характеристик бюджетної безпеки у цілому, а також ефективності виконання самого бюджету є наявність та розмір його дефіциту або ж бездефіцитності, адже саме ця риса характеризує здатність держави й уряду правильно розпоряджатися бюджетними коштами і будувати прогнози. Можна навіть відобразити рівень бюджетної безпеки через обернену пропорцію до розміру дефіциту державного бюджету.

Бюджет є основним інструментом вирішення державою питань із забезпечення соціальних потреб населення, належного рівня самооборони держави, стійкості та конкурентоспроможності національної економіки. Велику увагу під час формування методів бюджетної безпеки варто приділяти також розробленню новітніх технологій зберігання та передачі інформації, прискоренню науково-технічного прогресу, оновленню матеріально-технічної бази, що, своєю чергою, має сприяти підвищенню рівня зайнятості і скороченню безробіття.

Для реального забезпечення бюджетної безпеки необхідним кроком є виділення першочергових аспектів, які вимагають поліпшення й уточнення в процесі формування та виконання державного бюджету (рис. 1).

Дослідження рівня забезпечення і гарантування бюджетної безпеки України демонструє наявність постійного дефіциту державного бюджету протягом останнього десятиліття, що є наслідком недосконалості процесів планування і прогнозування державного бюджету України.

Бюджетний дефіцит демонструє негативну тенденцію, коли витрати державного бюджету перевищують доходи, що є наслідком низького рівня розвитку економіки, процвітання тіншового ринку праці, зростання обсягів безробіття, а останнім часом кризових явищ, спричинених пандемією COVID-19 і військовими діями на сході країни.

Із метою здійснення реального дослідження стану бюджетної безпеки України в сучасних умовах, виділення її переваг, майбутніх можливостей, які варто використовувати, і недоліків, над якими потрібно працювати, необхідно провести SWOT-аналіз (табл. 1).

Під час ведення будь-якої фінансово-економічної діяльності раціональне формування фінансового плану є одним з основних кроків на шляху до успіху, будь то бюджет маленького підприємства чи цілої країни, але від грамотності й точності його складання і виконання залежить функціональність усіх сфер діяльності суб'єкта.

Сьогодні саме бюджетна політика і бюджетна система є тими важелями впливу на економічний розвиток країни, за допомогою яких можна врегулювати некеровані кризові процеси в країні.

Із метою розроблення й упровадження ефективних заходів забезпечення належного рівня бюджетної безпеки як центрального складника фінансової безпеки, передусім потрібно дослідити чинники впливу на її розвиток, наявні та потенційні загрози, а

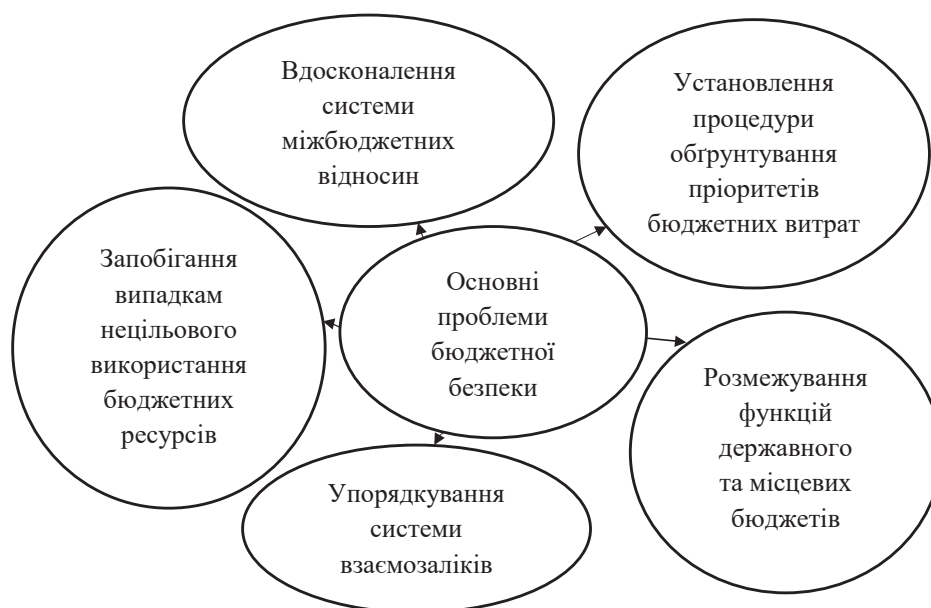

Рис. 1. Основні проблеми бюджетної безпеки України

SWOT-аналіз бюджетної безпеки України

Переваги	Недоліки
1. Використання програмно-цільового методу в процесі бюджетного планування. 2. Розроблення і впровадження інформаційно-аналітичної системи для планування видатків бюджету, а також перевірки виконання програм та їх результативності. 3. Функціонування системи казначейського обслуговування бюджетів.	1. Нестабільна економіка країни. 2. Відсутність можливості розроблення реальних прогнозів через застарілі технологічні методи. 3. Розвиток тіньової економіки з ухиленням від сплати податків. 4. Корупція у всіх сферах державної діяльності. 5. Відсутність механізму залучення інвестицій в економіку. 6. Регулярний дефіцит бюджету. 7. Неefективна система управління державним боргом. 8. Низький рівень соціального забезпечення населення. 9. Недостатня зацікавленість у поліпшенні екологічного стану країни.
Можливості	Загрози
1. Потужний аграрний потенціал країни. 2. Участь у світових проектах з освоєння космосу. 3. Поліпшення співпраці з ЄС. 4. Удосконалення інституційного середовища економічної діяльності.	1. Недосконала система наповнення державного бюджету. 2. Нерівномірні обсяги трансфертів до місцевих бюджетів. 3. Швидке зростання валового зовнішнього державного боргу. 4. Зростання інфляційної динаміки. 5. Порушення територіальної цілісності. 6. Зростання рівня безробіття. 7. Зниження обсягів ВВП через пандемію COVID-19. 8. Залежність від коливань на зовнішньому світовому ринку та зарубіжних інвестицій. 9. Нестабільність валютних курсів. 10. Демографічна катастрофа – висока смертність.

також показники індикаторів, які демонструють стан бюджетного процесу.

Бюджетну безпеку у складі фінансової безпеки доречно розглядати у вигляді процесу забезпечення платоспроможності держави, балансу між обсягами державних доходів та видатків, а також контролю над цільовим використанням коштів державного бюджету [5, с. 250].

У сучасних умовах основними завданнями бюджетної безпеки України є забезпечення збалансованості й раціональності розподілу бюджетних

коштів із метою стимулювання розвитку економіки, підтримки соціальної сфери діяльності держави, залучення належного рівня іноземних інвестицій у розвиток виробничої та наукової сфер.

На сучасному етапі розвитку України розроблення та впровадження дієвого механізму забезпечення бюджетної безпеки є пріоритетним завданням, вирішення якого стане гарантією прогресу вітчизняної економіки, суверенітету країни, її фінансової незалежності, а також забезпечення гідного рівня соціальної підтримки громадян України [6, с. 19].

Рис. 2. Явища, залежні від формування державного бюджету

Виконання державою покладених на неї функцій неможливе без раціонального фінансування кожної з галузей її діяльності для забезпечення належного рівня самооборони, підтримки армії, будівництва техніки та виробництва зброї, розвитку науково-технічного і технологічного процесу, стимулювання економічної та соціально-економічної сфер держави та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародному ринку товарів та послуг (рис. 2).

Як демонструє рис. 2, державний бюджет здійснює вплив на функціонування кожної без винятку сфери діяльності держави. Із цього варто зробити логічний висновок про пряму залежність рівня добробуту країни від ефективності бюджетної політики [7, с. 688].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналізуючи зазначену раніше інформацію, варто відзначити, що недоліків у функціонуванні національної системи забезпечення бюджетної безпеки значно більше, ніж переваг і можливостей, вирішити ці питання допоможуть такі заходи:

- посилення контролю над вчасним прийняттям державного бюджету та дотриманням термів перебігу бюджетного процесу;
- удосконалення системи контролю над цільовим використанням державних коштів;
- упровадження заходів детінізації економіки для підвищення рівня податкових надходжень;
- розроблення новітніх технологій зберігання та передачі інформації, прискорення науково-технічного прогресу, оновлення матеріально-технічної бази, що, своєю чергою, має сприяти підвищенню рівня зайнятості і скороченню безробіття;
- раціоналізація структури державних видатків через їх часткове делегування у сферу недержавно-фінансування.

Бібліографічний список:

1. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с.

2. Кириленко О.П., Стащук О.В. Оцінювання макроекономічних чинників формування фінансової безпеки України. *Світ фінансів*. 2017. № 2(51). С. 7–16.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 10.01.2021).
4. Бюджет 2015. Експертно-аналітична доповідь / за ред. д.е.н., проф. О.А. Кириченка. Київ : Дорадо-друк, 2015. 48 с.
5. Медведкіна Є.О. Теоретико-методологічні засади забезпечення фінансової безпеки національних економік. URL: <http://nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 14.12.2020).
6. Луцик-Дубова Т. Управління бюджетною безпекою України. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 3(42). С. 17–23.
7. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році : Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ : НІСД, 2018. 688 с.

References:

1. Jermoshenko M.M. (2001) *Finansova bezpeka derzhavy: nacionalni interesy, realni zaghrozy, strateghija zabezpechennja*: monoghrafija. Kyiv: KNTEU, 309 p.
2. Kyrylenko O. P., Stashuk O. V. (2017) Ocinjuvannja makroekonomichnykh chynnykiv formuvannja finansovoji bezpeky Ukrainy. *Svit finansiv*, vol. 2(51), pp. 7–16.
3. Pro zatverdzhennja Metodychnykh rekomendacij shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrainy no. 1277 vid 29.10.2013 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (accessed 10 January 2021).
4. Prof. O.A. Kyrychenko (2015) Bjudzhet 2015 : Ekspertno-analitychna dopovidj // za red. d.e.n. Kyiv: Dorado-druk, 48 p.
5. Medvedkina Je.O. Teoretyko-metodologichni zasady zabezpechennja finansovoji bezpeky nacionalnykh ekonomik. URL: <http://nbuv.gov.ua/> (accessed 14 December 2020).
6. Lucyk-Dubova T. (2013) Upravlinnja bjudzhetnoju bezpekoju Ukrainy. *Ghalyckyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 3(42), pp. 17–23.
7. Pro vnutrishnje ta zovnishnje stanovyshe Ukrainy v 2018 roci: Analitychna dopovidj do Shhorichnogho Poslannja Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoji Rady Ukrainy. Kyiv: NISD, 2018. 688 p.